
Nordiske Udkast

Tidsskrift for kritisk samfundsforskning – Årgang 52, nr. 2

'Samfundet har taget mig'

Et figurationsperspektiv på forældreskab blandt andengenerations-minoritetsdanske forældre¹

Laura Gilliam

Pædagogisk Antropologi, DPU, Aarhus Universitet

Resume

Baseret på livshistorieinterviews og feltarbejde blandt den nye andengeneration af minoritetsdanske forældre, undersøger denne artikel, hvordan man kan forklare en række forskelle i forældreskab, som disse forældre påpeger mellem sig selv og førstegenerations-minoritetsdanske forældre. Andengenerationsforældrene oplever, at de, sammenlignet med deres egne forældre og nutidige førstegenerationsforældre, har et mere 'engageret' forhold til deres børn og deres skolegang, hvilket får dem til at føle sig formet af det danske samfund. For at forstå disse generationelle forandringer, anvender artiklen Norbert Elias' figurationsteori til at belyse historiske ændringer og nuværende kendetegn ved forholdet mellem stat, skole, børn og forældre, som former den danske 'stat-skolefiguration'. Den udforsker, hvordan andengenerationsforældres indvikling i denne stat-skolefigurations net af indbyrdes afhængighed - først som børn og senere som forældre - gør det nødvendigt, men også meningsfuldt for dem at engagere sig i det 'intensive forældreskab', som forventes i danske skoler. For disse forældre har det dog karakter af et 'intensivt minoritetsforældreskab', da de på baggrund af deres egne erfaringer som minoritetsbørn i den danske skole, beskytter deres børn mod negativ påvirkning og diskrimination, og tager en rolle som kulturformidlere i forhold til førstegenerationsforældrene.

Nøgleord:

Etniske minoritetsforældre; andengenerationsforældre; intensivt forældreskab; stat-skolefigurationen; diskrimination; Norbert Elias.

---

¹ Artiklen er en omskrevet version af Gilliam, L. (2022). This society has taken me. Intensive parenting and fragile belonging among second-generation minority Danish parents. *Genealogy*, 6(3), 63.

Indledning

Faiza ler på den mest smittende måde, og jeg kan ikke lade være med at le med. Jeg besøger hende i den treværelseslejlighed i et alment boligområde, hvor hun bor med sin mand og fire børn. Hun fortæller mig om sit første besøg i Somalia, siden hun flygtede fra landet som 10-årig sammen med sin mor og ni søskende, og ler højt, da hun genkalder, hvor mærkelige hun fandt sine slægtninge og andre somaliere, og hvor underlige de syntes, hun var. Hun beskriver bl.a., at de oplevede hende som 'kontrolerende' og hendes børn som 'dumme', fordi hun vejledte dem i alt, hvad de gjorde, og de derfor tilsyneladende 'ikke kunne finde ud af noget selv' (det er her, hun ler højt). Hun forklarer: "De siger altid til mig: 'Hvorfor skal du se dine børn tage bad? Og når dine børn skal skifte tøj?' og 'Hvorfor fortæller du dem sådan noget?' Så siger jeg: "Det er vores vane. Kender du det? I Danmark siger vi til børnene: 'Har du vasket dig, eller har du børstet tænder, skat?' Det er blevet en vane for os." Og det forstår de ikke. De siger: "Er de dumme? Hvorfor skal du fortælle ham, at han skal vaske sine fingre? Hvorfor kan han ikke gøre det selv?" Faiza afbryder sin fortælling og erklærer: "Det fik mig til at føle mig mere dansk. Jeg ved ikke, jeg tænker mere som en dansker, fordi samfundet her har måske taget mig."

Faiza er en del af en ny generation af minoritetsdanske forældre, som i modsætning til deres egne forældre enten er født i Danmark eller er ankommet som yngre børn. I forskningslitteraturen kaldes de 'efterkommere', 'andengeneration' eller '1.5 generationen', hvis de, ligesom Faiza, var mellem 6 og 12 år gamle, da de ankom til det nye land (Rumbaut, 2004). Mens adskillige studier af andengenerations-minoritetsbørn- og unge undersøger deres identifikation og transnationale bånd samt de udfordringer, de oplever i skolen og det større samfund (f.eks. Gilliam, 2009, 2022a; Khawaja, 2010; Levitt & Waters, 2002; Rumbaut & Portes, 2001), har kun få danske og internationale studier fokuseret på denne generation, efter de selv er blevet forældre og opdrager deres egne børn (Gilliam, 2022b, 2023; Handulle & Vassenden, 2021; Karam, 2020; Larsen, 2022; Aarset et al., 2021). Disse forældres erfaringer og forældreskabspraksisser er dog interessante, da de, i modsætning til førstegenerations-minoritetsforældre, har levet hele deres liv eller fra tidlig barndom i majoritetssamfundet og, som Faiza, måske kun har begrænset kendskab og erfaring med deres forældres første land. Som vi ser i interviewuddraget ovenfor, oplever Faiza, at hendes opvækst i Danmark har indflydelse på den måde, hun opdrager og interagerer med sine børn, og dette får hende til at føle sig "taget af" det danske samfund. Mens en del migrationsforskning har understreget transnationale relationer, der opretholdes på tværs af generationer (Basch et al., 1994; Levitt & Waters, 2002), demonstrerer Faiza dermed

et andet aspekt af migrationsoplevelsen: nemlig den erfaringsmæssige diskontinuitet og følelsen af at være substantielt formet af det nye land i form af ændringer i følelser og praksisser (f.eks. Brocket, 2020).

Jeg hørte lignende beskrivelser fra andre andengenerations-minoritetsdanske forældre, som jeg interviewede under mit feltarbejde i to boligområder i og uden for København. Mens de alle understreger deres kulturelle bånd til det land, deres forældre migrerede fra, beskriver de også en følelse af at "høre til" i Danmark, "være dansk" på en substantiel måde og "formet af det danske samfund." Selvom de oplever, at dette er en skrøbelig og omstridt identitet forbundet med en 'conditional belonging' (Gilliam, 2022a; Aarset, 2018) pga. deres migrantbaggrund, muslimske religion og/eller ikke-hvidhed, gør de på assertiv vis krav på den danske identitet for sig selv og deres børn. Når de forklarer deres oplevelse af at være formet af det danske samfund, pointerer de ofte, ligesom Faiza, at de opdrager deres børn på en anderledes og "mere dansk" måde end deres slægtninge i deres forældres første land, deres egne forældre og andre jævnaldrende forældre fra førstegeneration i Danmark. Her fremhæver de, at de har et mere "åbent", "opmærksomt" og "engageret" forhold til deres børn, at de giver deres børn mere "frihed", men også at de er mere involverede i deres daglige liv og trivsel. Herunder at de overvåger deres færden og aktiviteter, engagerer sig i deres skolegang og relationer med andre børn og deltager i forældrearrangementer i børneinstitutioner og skoler.

I denne artikel ser jeg nærmere på, hvordan disse ændringer i forældreskabspraksisser mellem førstegenerations- og andengenerations-minoritetsdanske forældre er forbundet til deres forskellige relationer til skolen, det danske samfund og andre minoriteter. Forældreskab – at opdrage den nye generation – er oftest en stærkt betydningsladet (re)produktion af familiens slægtskab og position i samfundet samt en central del af den kulturelle reproduktion, og derfor har minoritetsforældres forældreskab mange interesser. Familiemedlemmer, transnationale slægtninge og lokale minoritetsfællesskaber opfatter ofte opdragelsespraksisser som essentielle for at bevare kulturelle praksisser, religiøse værdier, en fælles identitet og intern solidaritet. I majoritetssamfundet er minoritetsforældres måde at opdrage deres børn på samme måde et fokus for bekymringer angående opretholdelsen af den nationale kultur og samfundets sammenhængskraft (Lewis, 2005). I den danske kontekst indgår det i den generelle integrationsbestræbelse, at statsaktører såsom lærere, pædagoger, sundhedsplejersker, socialrådgivere, integrations- og SSP-medarbejdere forsøger at lære minoritetsdanske forældre bestemte måder at være forældre på. Dette omfatter at organisere deres familieliv, opdrage og engagere sig i deres børn og i børnenes daginstitutioner og skoler

på måder, de anser for at være i overensstemmelse med danske værdier, gavnlige for børnenes trivsel og, ikke mindst, understøttende for institutionernes drift (Bregnbæk et al., 2017; Jørgensen, 2019; Rytter, 2019).

Da de forældrepraksisser, mine deltagere identificerer sig med, minder om det 'intensive forældreskab', der er udbredt blandt mange forældre i Danmark (Dannesboe et al. 2018), kunne det indikere, at de generationelle ændringer kan forklares med kulturel integration. Altså at etniske minoriteter i anden generation efter migrationen har 'overtaget' majoritetens kulturelle praksisser og er assimileret til den danske kultur. Alternativt kunne deres forældrepraksisser ses som performative 'kollektive iscenesættelser af medborgerskab', der udføres for majoritetens skyld (herunder feltarbejderen) (Nordberg, 2020). Man kunne også argumentere for, at minoriteter har været udsat for en diskursiv subjektivering gennem den danske velfærdsstats diskurser om 'deltagende og engagerede forældre' og dens sociale teknologier rettet mod selvstyring og tilpasning til skolens orden, med det resultat, at de af egen vilje stræber efter at udføre det 'gode forældreskab' (Bloch et al., 2003; Nordberg, 2020). Når Faiza siger, at "samfundet her har måske taget mig", er det så faktisk en nøjagtig beskrivelse? Har den danske velfærdsstat formet disse forældre på intim vis, så de indgår i statens institutioner og agerer som de ansvarlige forældre, den har brug for? Eller hvordan skal vi forstå forældrene, når de, ligesom Faiza, taler om deres forældrepraksis som "vaner" – som noget, der er habitueret og kropsliggjort, men også moralsk og følelsesmæssigt vigtigt for dem? Som noget, de investerer en stor del af deres identitet, energi og følelser i, og som får dem til at kritisere både deres egne forældre og andre jævnaldrendes forældres valg og opdragelsesformer?

I stedet for de ovennævnte forklaringer vil jeg anvende Norbert Elias' figurationsteori til at belyse, hvordan etniske minoriteter gennem deres skoleliv engageres i et net af indbyrdes afhængighedsrelationer mellem stat, skole, børn og forældre, som andre forældre i Danmark også indgår i. Dette påvirker deres normer og praksisser på måder, der ikke kan forstås som en simpel overtagelse af majoritetens kultur eller som resultatet af magtfuld statslig subjektivering, men som alligevel er tæt forbundet med magtrelationer i det større samfund og det danske samfunds historiske og kulturelle konstitution. Selvom der her kun er plads til en begrænset analyse af mit materiale, håber jeg, at den kan vise, hvordan teorien kan anvendes til at forstå andengenerationsminoritetsdanske forældres specifikke praksisser og position (se også Gilliam, 2023).

Efter et par ord om begrebsbrug beskriver jeg i næste afsnit deltagerne i studiet samt de anvendte metoder. Herefter præsenterer jeg Elias' figurationsteori og hvordan den kan belyse de historiske processer, der har ledt til, at forældre i Danmark i dag vikles

ind i tætte afhængighedsrelationer til skolen og velfærdsstaten, som former deres forældreskab. Med fokus på danske og skandinaviske studier af førstegenerationsforældres møde med skoler og børneinstitutioner samt min egen empiri om første- og andengenerationsforældre diskuterer jeg, hvorfor andengenerationsforældrenes specifikke position i den danske stats-skolefiguration tilsyneladende har en anden formativ effekt på deres forældrepraksisser, end det er tilfældet for førstegenerationsforældre. Endelig undersøger jeg, hvorledes deres erfaringer med skolens afhængighedsrelationer fra en position som minoritetsbørn betyder, at de udøver et 'intensivt minoritetsforældreskab' rettet mod at navigere de udfordringer og den diskrimination, som deres børn kan møde, samt deres egen relation til førstegenerationsforældre.

Om begreber, metode og deltagere

At fokusere på 'generationer' inden for migrationsforskning kan have problematiske konnotationer, da begrebet på en og samme gang refererer til en integrationspolitisk logik med indbyggede assimilationsforventninger og kan fastholde etno-racialiserede minoriteter udenfor den danske kategori og det samfundsmæssige fællesskab. Det er dog også problematisk, hvis migrationsforskere undlader at se på betydningen af forskellige generationspositioner, da disse er forbundet med strukturelle forskelle i verden og erfaringsforskelle mellem mennesker med reelle konsekvenser. Ser man bort fra dem, risikerer man dermed at bidrage til essensialiseringen af etno-racialiserede kategorier. Jeg vil derfor argumentere for, at man bør inddrage 'generation' som en af flere intersekerende kategorier – såsom køn, klasse og etnicitet/race – der på samme vis konstrueres og politiseres, og spiller ind på minoriteters positioner og erfaringer (Gilliam, 2023). For at undgå det problematiske begreb 'andengenerationsindvandrere' og samtidig bevare fokus på generationsforskelle anvender jeg betegnelsen 'andengenerations-minoritetsdanske' (her dog forkortet til 'andengeneration'). Begrebet 'minoritetsdanske' understreger det, som deltagerne i studiet selv påpeger: at de er danske borgere, der har deres egen – minoriserede – danskhed, som for mange kombineres med at være muslim og med elementer fra deres families kulturelle baggrund.

Artiklen er baseret på et forskningsprojekt om den nye familiefiktion af andengenerations-minoritetsdanske forældre og tredjegenerations-minoritetsdanske børn, udført i samarbejde med Steffen Bering Kristensen (2023). I forbindelse med dette projekt udførte jeg fire måneders feltarbejde i to almene boligområder beliggende i henholdsvis København og en vestlig forstad til København. Her foretog jeg deltagerobservation i sociale aktiviteter organiseret for familier og i mødregrupper og oplæg for forældre, der omfattede både førstegenerations- og andengenerationsforældre. Jeg

besøgte desuden familiers hjem og udførte livshistorieinterviews med 20 andengenerationsforældre. En tredjedel af de 20 deltagende forældre blev fundet udenfor de to boligområder gennem 'snowballing' for at inkludere minoritetsdanske forældre med mere privilegerede socioøkonomiske og uddannelsesmæssige baggrunde. Deltagerne bestod af elleve mødre og ni fædre; seksten af dem var født i Danmark, og fire ankom før de fyldte elleve. Forældrene har meget forskellige socioøkonomiske, uddannelsesmæssige og beskæftigelsesmæssige forhold samt forskellige etniske og migrationsbaggrunde, som afspejler beboerne i de to områder. Deres forældre kom således som gæstearbejdere fra Tyrkiet, Pakistan, Marokko, Makedonien, Syrien og Polen eller som flygtninge fra Somalia, Libanon, Vietnam og Afghanistan. Alle undtagen én har muslimsk baggrund, hvilket betyder, at deres erfaringer ofte er relateret til at være muslimske minoriteter i Danmark. De er født mellem 1975 og 1991, og deres børn var 6 måneder til 20 år på undersøgelsestidspunktet. Selvom de alle boede i Storkøbenhavn under undersøgelsen, tilbragte de deres barndom i forskellige dele af Danmark – fra små byer på landet til bykvarterer i de største byer – og gik her i skoler og klasser, hvor de var blandt de eneste eller del af en større gruppe minoritetsdanske elever.

I studiet har jeg valgt at udføre livshistorieinterviews, ikke som en biografisk-narrativ metode, men som et redskab til sammen med deltagerne at udforske specifikke emner i deres familiers liv i deres sociale og historiske kontekst (Rosenthal, 1993). Mens flere temaer skiftede fra deltager til deltager, var fælles emner for interviewene deres families migrationshistorie, deres egne oplevelser i skolen og videre uddannelse samt deres forståelser og strategier relateret til forældreskab og deres børns skolegang. I de fleste tilfælde etablerede jeg et tillidsfuldt forhold til forældrene gennem feltarbejdet og ved at trække på min viden fra mine tidligere feltarbejder blandt andengenerationsbørn og -unge i danske skoler (f.eks. Gilliam, 2009, 2022a). Jeg valgte også livshistorieinterviewmetoden for at reducere den ulige magtbalance mellem deltagerne og mig selv som en hvid majoritetsdansk forsker, idet denne metode gav deltagerne betydelig kontrol over interviewets retning og temaer og en mulighed for at fortælle og fortolke afgørende oplevelser i deres liv (Lim, 2011).

Sociale figurationer: net af indbyrdes afhængighed

Ifølge Norbert Elias skal vi forstå forandringer i folks mentalitet og praksisser ved at se på, hvordan vi er indbyrdes afhængige af hinanden, såvel socialt, økonomisk, følelsesmæssigt som biologisk. I stedet for at se 'individet' og 'samfundet' som adskilte enheder mente han, at vi indgår i flere små og store 'sociale figurationer' – net eller

kæder af indbyrdes afhængighedsrelationer (Elias, 1998b). For at forklare dette sammenlignede han figurationer med en dans:

The image of the mobile figurations of interdependent people on a dance floor perhaps makes it easier to imagine states, cities, families, and also capitalist, communist and feudal systems as figurations (...). One can certainly speak of a dance in general, but no one will imagine a dance as a structure outside the individuals or as a mere abstraction. The same dance figurations can certainly be danced by different people; but also without a plurality of reciprocally oriented and dependent individual, there is no dance (Elias, 1998b:131).

Familier er fra dette perspektiv både figurationer i sig selv og del af længere kæder af indbyrdes afhængighedsrelationer til den større samfundsfiguration samt til transnationale figurationer. Ifølge Elias spiller magt, eller rettere 'magtbalancer', en specifik rolle for disse afhængighedsrelationer, da magt ikke er noget, der besiddes, men snarere er en relation mellem individer, som har forskellige magtforhold bestemt af, hvor afhængige de er af hinanden (Elias, 2008). Personer eller grupper er mere magtfulde, dvs. har mere indflydelse på andre, på normer og praksisser, hvis andre personer eller grupper er økonomisk, socialt og/eller følelsesmæssigt afhængige af dem. Men da de mere magtfulde altid også er afhængige af de mindre magtfulde, har de sidstnævnte altid en vis indflydelse på de førstnævnte og kan påvirke normer og praksisser. Det er i relation til de skiftende magtbalancer inden for disse netværk af indbyrdes afhængighed og bevægelser i figurationerne, at både den individuelle habitus og normer, relationer og strukturer i det større samfund og verdenssamfund formes og ændres over tid. Ligesom Bourdieus – senere – arbejde lægger Elias vægt på indlejringen af det sociale i kroppen i form af habitus, men fremhæver menneskers indbyrdes afhængighed som den centrale faktor i denne proces. De 'sociale begrænsninger', som vores indbyrdes afhængighed pålægger os, internaliseres gradvist og bliver til 'selvbegrænsninger' (Elias, 1994: 365). Vores habitus ændres, når afhængighedsforhold i figurationen ændres, samtidig med at sociale – og vil jeg tilføje, kulturelle, forstået som dominerende og rutinerede – praksisser, normer og magtforhold krystalliseres og stivner for en tid, før de bryder op igen.

Elias afviser således ideer om ensidig dominans eller subjektivering og giver værktøjer til at forstå historiske og skiftende ændringer i adfærd, moralske normer og følelser som relateret til ændringer i afhængighedsforhold i både lokale og brede, nationale og transnationale netværk. Som set er magtforhold dog helt centrale i disse relationer.

Ifølge Elias er det karakteristisk, at de grupper, der i en bestemt tid er de mest magtfulde og dermed 'de etablerede' i de specifikke sociale figurationer — kolonimagten, overklassen, etniske majoriteter, voksne osv. — kan sætte deres livsformer igennem som 'den civiliserede praksis' og samtidig vil forsøge at integrere dem, de betragter som underordnede eller 'outsidere', i disse livsformer og dermed til deres opfattelse af civiliseret levevis. Mindre magtfulde personer og grupper vil, pga. deres afhængighed af disse etablerede grupper, tilpasse sig, fordi det bliver praktisk nødvendigt, men også for at undgå negative konsekvenser, social degradering og 'group disgrace', og vil gradvist internalisere disse nye normer og praksisser som deres egne (Elias, 1994; Elias & Scotson, 1994). Det betyder, at normer og praksisser, udviklet og rutineret i dominerende grupper, typisk vil sprede sig inden for sociale figurationer. På grund af den indbyrdes afhængighed vil de mindre magtfulde dog også påvirke disse former, og hvis magtbalancer ændres, kan interesser, normer og praksisser fra andre samfundslag og grupper få større indflydelse.

Afhængighedsrelationer mellem stat, skole, børn og forældre

Figurationsteorien tilbyder en måde at forstå forekomsten af forståelser af børn og normer omkring intensivt forældreskab i statsamfund som det danske. Jeg vil her bruge noget plads på at forklare udviklingen af disse kulturelle normer og praksisser for at vise, at de forældreskabsnormer, man møder i det danske samfund i dag, er resultatet af ændringer i folks interne afhængigheder over en lang historisk proces. Dette kan samtidigt forklare karakteren af den sociale figuration mellem stat, skole, børn og forældre, som den andengeneration af minoritetsdanske forældre trækkes ind i igennem deres opvækst og erfaringer i Danmark.

Baseret på historiske studier af Tyskland og Frankrig beskriver Elias, hvordan etableringen af statsamfund i Vesteuropa førte til stadig tættere social integration, større arbejdsdeling og længere handelskæder. Dette gjorde mennesker mere og mere afhængige af hinanden og dermed af, at de selv og andre handlede ansvarligt og tilregneligt. Over tid betød det fredeligere omgangsformer, men krævede også større selvkontrol fra den enkelte. Uden en underliggende teleologi eller masterplan, men gennem mange individuelle handlinger, blev ydre sociale begrænsninger således med tiden transformeret til selvbegrænsninger, og frygten for vold til frygt for social degradering, hvilket gjorde skam ved at bryde med sociale normer til et centralt element i den sociale interaktion (Elias, 1994).

Den store udbredelse af skolegang i det nittende århundrede, også kaldet masseuddannelse, demonstrerer på mange måder, hvordan det større fokus på social adfærd, den

øgede integration af sociale grupper, stigende arbejdsdeling, men også nationalstatsforestillinger førte til, at statssamfund og deres indflydelsesrige grupper blev stadig mere afhængige af opdragelsen af nye generationer – og dermed af børns uddannelse (Gilliam & Gulløv, 2022, 2024). I sin analyse af brede historiske ændringer i opfattelser af børn fra middelalderen til i dag påpegede Elias, at denne udbredelse af skoler i mange statssamfund betød en defunktionalisering af forældre og et større kategorialt skel mellem børn og voksne. Det skete især i de samfund, hvor børn ophørte med at være arbejdskraft for familien, og hvor staten gradvist tog kontrol over børns tid, og uddannelse, der primært havde fundet sted i familiens hjem, flyttede ind i skolens statsstyrede rum (Elias, 1998a). I kombination med udbredelsen af fødselskontrol og lavere fødselsrater førte disse ændringer til forandringer i afhængighedsforholdene inden for familiefigurationen og til en gradvis demokratisering og emotionalisering af forældre-børn-forholdet. Børn har en følelsesmæssig betydning for alle forældre, men Elias pointerer, at i og med barnet ikke længere havde en økonomisk funktion i familien, fik deres emotionelle og statusgivende funktion for forældrene større vægt. Disse forandringer ændrede magtbalancen i familien og skabte over tid mere egalitære relationer mellem børn og voksne og en ny opmærksomhed på børn som en særlig kategori med specifikke karakteristika, behov, sårbarhed og udvikling. Sådan fik børn relativt mere magt i familien, men blev også i stigende grad genstand for civiliseringssindsatser og overvågning (Elias, 1998a; Gilliam & Gulløv, 2012).

Nødvendigheden af intensivt forældreskab

Følger man Elias' perspektiv, er der i alle samfund, hvor staten har krævet børnenes tid gennem skolen, sket radikale ændringer i relationer i familiefigurationen og mellem børn, forældre og stat. Man kan sige, at masseuddannelse generelt har fungeret som en spindel, der har spundet forældre ind i net af afhængighedsrelationer til stat-skolefigurationer (Gilliam & Gulløv, 2024). Disse afhængighedsrelationer synes dog særligt stærke i postindustrielle vidensøkonomier og velfærdsstater som det nutidige danske samfund, hvor uddannelse er særligt afgørende for stat og medborgeres velstand. I takt med nedgangen i manuelt arbejde og stadig længere uddannelsesforløb bliver børns uddannelsesmæssige præstationer stadig vigtigere. Det har gjort forældre mere afhængige af skoler og lærere, men også af deres børn. Samtidig er skoler også blevet stadigt mere afhængige af, at forældrene bakker op om børnenes skolearbejde og om lærernes autoritet og uddannelsesprojekt.

Den intensive form for forældreskab, som studier har fundet i vestlige samfund og her især i middelklassen, viser både de historiske ændringer i børn-forældrerelationen, i

børns rolle i familien og hvorledes især middelklasseforældre er spundet ind i stat-skolefigurationens net af indbyrdes afhængighed. Det intensive forældreskab er karakteriseret ved en stor tidsmæssig og ofte også økonomisk investering i børns trivsel, opdragelse og skolegang (Lee et al., 2014). Det omfatter en centrering af barnet i familien, en stærk opmærksomhed på børns behov og en intens indsats i at forme og optimere børns færdigheder og adfærd gennem omhyggelig 'concerted cultivation' i hjemmet, fritidsaktiviteter uden for skolen og engagement i skoleaktiviteter (Lareau, 2003; Lee et al., 2014). Dette ideal om de børnecentrede forældre og den egalitære børneopdragelse har flere kilder, herunder udviklingen af de børnepsykologiske og pædagogiske videnskaber og professioner, som har bidraget til en stigende opmærksomhed på børns skrøbelighed og behov (Elias, 1998a; Rose, 1990). Men idealet om den hyperansvarlige og overvågende forælder demonstrerer, at der i stigende grad afkræves af – og er nødvendigt for – forældre at engagere sig i skolen og dermed bidrage til statens projekt om at skabe gode borgere.

Det intensive forældreskab, der er udbredt blandt forældre i Danmark, ligner på mange måder dette ideal, men har også særlige kendetegn. Siden etableringen af almen skolegang har der været en forventning om, at forældre støtter og samarbejder med skolen. Men fra 1970'erne er denne forventning blevet til en forpligtelse til aktivt at deltage i samarbejdet mellem skole og hjem, og efter årtusindskiftet er forældrenes ansvar for deres børns læring og velbefindende i skolen blevet stadig større (Knudsen, 2010). Set fra et figurationsperspektiv reflekterer dette skolens stigende afhængighed af forældre og dens intensivering siden slutningen af 1990'erne, hvor PISA-tests viste, at danske elever var bagud på de internationale ranglister, og bekymringer angående børns trivsel tiltog i skolen (Gilliam & Gulløv, 2012; Akselvoll, 2016). Disse bevægelser i de større sociale figurationer skabte et anseeligt fokus på faglige præstationer og på at skabe 'gode klasser' og 'sociale børn' (Gilliam, 2012), samtidigt med at skolen og lærerne havde stadig færre ressourcer til dette arbejde. Dette har øget skolens og børnenes afhængighed af forældrene, som i stigende grad opfordres til at agere pseudo-lærere derhjemme, deltage i sociale aktiviteter i og uden for skolen (såsom forældremorgenmad, fællesspisning, klassearrangementer og online kommunikation) samt støtte sociale relationer i klassen ved at tale med deres børn om trivsel i klassen og arrangere 'legegrupper' og 'spiseklubber' for børnene (Akselvoll, 2016; Dannesboe et al., 2018).

I mange samfund er det 'intensive forældreskab' hovedsageligt et ideal i middelklassen, der er særligt afhængig af uddannelsessystemet for reproduktion af deres økonomiske og kulturelle kapital og derfor er de første til at leve op til skolens krav. Men

studier påpeger, at forældre fra alle sociale baggrunde i Danmark engagerer sig i det intensive forældreskab (Dannesboe et al., 2018; Gilliam & Gulløv, 2012). Dette peger på, at de fleste familier i det danske postindustrielle samfund er afhængige af deres børns uddannelse, samtidig med at det understreger den relative magt, børn besidder i samfundets sociale figurationer. Det peger også på, hvordan forældreskabsnormer spredes i de sociale figurationer fra privilegerede forældre til forældre generelt, idet deres forståelser og praksisser formes gennem afhængighedsrelationerne inden for den danske stat-skole-figuration.

Førstegenerationsforældrene: undgåelse af stigma og sanktioner

Langt de fleste danske og skandinaviske studier af etniske minoritetsforældre ser på førstegenerationsforældre, der er kommet til majoritetssamfundet som unge og voksne, enten som gæstearbejdere eller flygtninge. Studierne demonstrerer den store heterogenitet blandt disse forældre og deres tilgange til forældreskab og majoritetssamfundet. Men studierne viser også, at forældrene generelt forsøger at forstå, hvad der kræves af dem for at hjælpe deres børn med at klare sig godt – og altså at tilpasse sig de nye afhængighedsrelationer, de er placeret i – og derfor overtager eller adapterer en del af disse nye praksisser. På denne måde finder en masse små ændringer sted i livet for førstegenerationsfamilier (Bendixsen & Danielsen, 2020; Larsen, 2022; Pedersen & Rytter, 2006). Imens viser studier, at førstegenerationsforældrene ofte støder på praksisser og krav i børneinstitutioner og skoler, som de ikke forstår eller finder uforenelige med deres værdier, dagligdag eller opfattelse af skole. Dette gælder f.eks. forventninger om, at forældre laver undervisningsaktiviteter derhjemme, arrangerer legeaftaler eller deltager i arrangementer for klassen eller forældregruppen (Bendixsen & Danielsen, 2020; Bregnbæk et al., 2017; Jørgensen, 2019). Mens især mødre forventes at engagere sig på denne vis i deres børns skolegang, peger Anne Hovgaard Jørgensen på, at muslimske fædre med ufleksible og tidskrævende jobs ofte oplever at blive fremstillet som 'fraværende fædre', hvis de ikke deltager tilstrækkeligt i forældreaktiviteter (Jørgensen, 2019). Flere af studierne viser, at der blandt førstegenerationsforældre kan være en oplevelse af tab af magt og af, at de ikke længere kan opdrage deres børn på passende vis på grund af den 'frihed' og relative magt som det danske samfund giver deres børn. Dette forstærkes af fortællinger om familier, der har fået fjernet deres børn af myndighederne, fordi forældrene blev mistænkt for at slå deres børn eller udøve 'social kontrol' (Haga, 2014; Johansen, 2019; Jørgensen, 2019; Larsen, 2018).

Set fra et figurationsperspektiv har migrationen placeret førstegenerationsforældrene i nye afhængighedsforhold mellem stat, skole, børn og forældre, som kræver meget specifikke forældrepraksisser og ændrer magtforholdet mellem dem og deres børn. Som Mette-Louise Johansen (2019) påpeger, er nogle førstegenerationsforældre dertil placeret i et double-bind mellem forskellige moralske ordener og sociale hensyn, hvor krav fra skolen og socialarbejdere om at isolere deres sønner fra drenge i lokalområdet, udfordrer deres relationer til lokale minoritetsfamilier. Som Faizas historie i indledningen også pointerer, møder mange også helt specifikke forståelser af frihed og kontrol, som f.eks. betyder, at man ikke oplever forældres overvågning og involvering i børnenes skoleliv som begrænsende for deres frihed, men anser det for problematisk at lade børn bevæge sig relativt frit omkring.

Et træk, der går igen, er, at idealet og kravet om bestemte former for forældreengagement i skolen, opfattes som ydre krav, der udfordres af andre og stærkere afhængighedsrelationer. Dette ser jeg også i mit materiale. F.eks. fortæller andengenerationsforælderen Dilyara (libanesisk baggrund), at hendes forældre ikke kunne se nødvendigheden af forældremøder og oplevede dem som spild af tid, der burde prioriteres på familien eller på arbejde. På samme vis gjaldt det for flere førstegenerationsforældre, jeg mødte i de to boligområder, at deres forpligtelser overfor familien og lokale minoritets- eller transnationale fællesskaber tilsyneladende havde større vægt end skolens og socialarbejderen råd og krav. Med Elias' begreber kan deres sociale afhængighedsrelationer i disse figurationer betyde, at sådanne forpligtelser har karakter af internaliserede 'selvbegrænsninger', mens krav og bestemte forældreskabsnormer, som de møder hos statsaktører, forbliver 'sociale begrænsninger', som de primært skal håndtere for at undgå stigmatisering eller sanktioner.

Andengenerationsforældrene: spundet ind i stat-skolefigurationen

Når andengenerationsforældrene i mit studie beskriver forskellen mellem dem selv og deres forældre, understreger de fleste deres forældres gode vilje – at de var kærlige og omsorgsfulde og lagde vægt på, at de klarede sig godt i skolen. Men flere påpeger også, at deres forældre ikke havde den nødvendige 'viden' eller, at de ikke på samme måde som dem selv, forstod vigtigheden af at spille den aktive rolle i forhold til deres barns udvikling, trivsel og skolegang, som de selv oplever som vigtig og nødvendig. Som Kamil (tyrkisk baggrund) udtrykker det:

”De spurgte altid: 'Har du lavet lektier?' 'Ja, jeg har lavet dem over i skolen.' Så de gjorde, hvad de kunne (...). De havde jo ikke så meget viden og ikke så mange sociale værktøjer. (...) Derhjemme opdragede de os

ligesom alle andre: 'Du skal ikke stjæle, du skal ikke lave ballade, du skal ikke gøre alle de dumme ting.' De der 10 bud. Du har de her bud, du skal forholde dig til. Og så var det dét. (...) Jeg har aldrig siddet med min far eller mor og lavet lektier. Men det gør jeg med mine børn. Vi er meget mere inde over børnene. Både med samtaler med lærerne, og vi snakker med børnene, bruger tid med dem, fortæller og forklarer og prøver at guide eller navigere dem gennem livet."

Hina (pakistansk baggrund) påpeger, at hun "deltager" mere end hendes egne forældre, men også at hun har bedre viden om "systemet":

"Jeg tror måske, på en eller anden måde, at jeg har været på forkant med ... jeg ved, hvad jeg skal, sådan (...). Jeg har været med til forældremøder, og det har min mand også. Mine forældre har jo aldrig været med til vores forældremøder. Vi tager mere del i skolens liv. Det har mine forældre jo heller ikke gjort. Altså, vi prøver at skabe de der relationer i starten med forældre og børn, ikke. Det har mine forældre jo heller ikke gjort. (Vi) har også kunnet snakke med lærerne og været meget mere opsøgende i starten. Man gør jo rigtig meget. Så jeg har kunnet gøre alt det bedre. Der har mine forudsætninger jo været bedre end mine forældres. Og jeg har jo på en eller anden måde kendt skolen, systemet, bedre end mine forældre."

Da andengenerationsforældrene i mit studie har meget forskellige socioøkonomiske vilkår, kan man ikke blot forklare deres børnecentrerede forældreskab og deres engagement i skolen, som et resultat af, at de er blevet en del af middelklassen og har lært dens kulturelle former. Man kan også kun delvist forklare deres aktive engagement i deres børns sociale liv og skolegang med, at de – i Karl Mannheims forstand (1952) – er en del af den nutidige tværnationale sociale generation af forældre, der er formet af idealerne om 'intensivt forældreskab'. En del af forklaringen er rigtigt nok, at perioden fra 1980'erne til begyndelsen af 2000'erne, hvor deres forældre var skoleforældre, ikke var karakteriseret af samme høje krav til forældres engagement i skolen, og at mange majoritetsdanske forældre heller ikke var engagerede i det samme intensive forældreskab på denne tid. Men idealerne og kravene om 'deltagende' forældre og egalitære børn-forældrerelationer var til stede i skolen og i den normdannende middelklasse. Desuden beskriver andengenerationsforældrene ikke kun, at de er forældre på en anden måde end deres forældre, men også end jævnaldrende førstegenerationsforældre. De nævnte skandinaviske studier demonstrerer da også, at disse forældre oplever udfordringer med de specifikke krav til forældreengagement, selvom de er en

del af den samme sociale generation og møder de samme krav fra skolen. Man må derfor også se på andengenerationsforældrenes egne erfaringer i den danske stat-skole-figuration, for at forstå forskellen mellem de to generationer af minoritetsdanske forældre.

Skønt de fleste andengenerationsforældre i dette studie har betydningsfulde relationer til deres transnationale familie og til minoritetsfamilier i lokalområdet, synes deres sociale, økonomiske og følelsesmæssige afhængighed af disse at være mindre stærk end den er for førstegenerationsforældrene. Men vigtigere er det, at deres egne erfaringer og position i danske skoler som børn og senere som forældre synes at have vævet dem ind i stat-skolefigurationens net af afhængighedsrelationer på en langt mere konsekvent måde end førstegenerationsforældrene. Danske skoler er sociale figurationer, præget af tætte indbyrdes afhængighedsrelationer til andre børn, lærere og forældre, hvor man skal lære at afkode og tilpasse sig sociale normer for at navigere og klare sig socialt (Gilliam & Gulløv, 2024). Når man lytter til forældrenes minder fra skolen, er det tydeligt, at den er blandt deres primære sociale figurationer, og at de gennem deres årelange hverdagsliv i skolen har observeret og engageret sig i disse normer og relationer. Som følge heraf har deres sociale afhængighed af relationer til lærere og andre børn, og den adfærd og de prioriteter dette har krævet, formet deres følelser, opfattelser og praksisser på substantiel vis.

Som vi ser det i Kamal og Hinas beskrivelser, er det et centralt aspekt i andengenerationsforældrenes fortællinger om skolen, at deres forældre ikke agerede som forventet eller forstod, hvad de havde brug for som børn i den danske skole. De beskriver således, at deres forældre ikke hjalp dem med lektier, ikke deltog i forældremøder, at de 'ikke måtte noget' – f.eks. deltage i fester – sammenlignet med deres danske skolekammerater, og at deres forældre ikke engagerede sig i deres relationer til andre børn, såsom ved at invitere dem hjem eller hente dem efter en legeaftale. Selvom de ofte forstod, at deres forældre ikke var vant til sådanne praksisser eller fandt dem problematiske, observerede de tydeligvis, at deres forældre ikke agerede som 'de gode forældre' i skolen, og at deres egen position i figurationen delvist afhang af deres forældres adfærd (Akselvoll, 2016; Dannesboe et al., 2012). Det synes bl.a. at være denne erfaring, de fører med sig ind i deres eget forældreskab, og som gør deres engagement nødvendigt. Man hører betydningen af disse barndoms erfaringer i Faizas ord: "Lejrskole, ture, arrangementer, fællesspisning. Jeg deltager altid. Det gjorde min mor ikke dengang. Hun sagde altid nej."

Dette understreger, at det engagerede forældreskab og opmærksomheden på deres børns sociale liv ikke blot kan forstås som selvstyring eller strategisk performance for

at leve op til skolens krav. Andengenerationsforældrene har også habitueret dem som værdsatte former gennem deres egne oplevelser med de afhængighedsrelationer, de var placeret i som børn i danske skoler, og de sociale konsekvenser, de havde for deres skolegang og trivsel. Når Abdi (somalisk baggrund) reflekterer over sin fireårige datters kommende skolegang, refererer han således til sine egne skoleoplevelser:

”Min mor og far kunne ikke forstå mig. Det, der bekymrer mig, er, om hun (hans datter) vil være helt vildt anderledes end de andre børn. Hun kommer nok til at lære det danske sprog. Så kan jeg mærke og føle, hvordan hun har det. Så vil jeg spørge ind til... og jeg vil være der, og jeg lover dig altså... jeg vil... jeg vil... jeg vil sgu gerne være der, og jeg vil ofre meget. For at føle, at hun har det godt. For jeg havde det sgu ikke godt.”

Faiza refererer også til sine egne oplevelser i skolen, når hun forklarer, hvorfor det er vigtigt for hende, at hendes søn tager venner med hjem:

”Jeg vil gerne have, at mine børn skal have venner. Jeg vil gerne have, at mine børn, de skal have det godt og komme fra skole og fortælle alt, hvad der er. Hvad der er sket af dårlige og gode ting i skolen. Og jeg vil også have, at han (hendes søn) har en ven, som han kan vise: 'Her er mit hjem, og kom og velkommen, ikke?' Men det tænkte min mor ikke dengang. Hun synes, det var pjat at have en ven med (vi griner). Og det synes hun stadigvæk. Jeg siger: 'Ej, vi skal lige få en gæst i dag. Jeg skal lige rydde op og gøre maden klar.' Så siger hun: 'Hvorfor skal I have en gæst?' 'Fordi de vil gerne have en [gæst],’ siger jeg til min mor, ikke? 'De vil gerne have det.' Hun kan sige alt til mig. Og jeg siger: 'Ved du hvad, mor, her er det mine regler. Dine regler er færdige.' Så siger hun: 'Nå, men jeg siger, det er ikke godt at invitere andre børn ind i dit hjem, og bla, bla, bla...'” (Faiza ler).

Andengenerationsforældrenes møde med krav om integration og dominerende forestillinger om det 'gode forældreskab' i det danske samfund spiller sandsynligvis ind på disse erindringer og kan delvist forklare deres skam og frustrationer. Men de peger også på den formative effekt, det har at opleve forældrepraksisser og deres sociale konsekvenser fra et barns position inden for skolens afhængighedsforhold. Her har de oplevet, at værdien af deres egne forældres opdragelse og omsorg ikke var synlig eller italesat, samtidig med at de så de sociale fordele, børn havde af forældre, der levede op til skolens krav og var engagerede i deres sociale relationer og trivsel på den rette vis. Dette eksemplificerer, hvordan den etablerede gruppes adfærd og normer ofte

spredes til og internaliseres af mindre indflydelsesrige grupper gennem skammen og de sociale begrænsninger, der opstår, når det er disse gruppers normer, der bestemmer spillereglerne, former de institutionelle praksisser og derfor fremstår meningsfulde. Hvor andengenerationsforældrenes oplevelser kan iagttages som psykologiske reaktioner på at føle sig forkert og ikke have tilstrækkelig forældreopbakning i skolen, er det vigtigt at se, at denne oplevelse er skabt af den specifikke historiske figuration af forholdet mellem stat, skole, børn og forældre i det danske samfund.

Selvom kravene til forældre er intensiveret siden deres egen skolegang, synes andengenerationsforældrenes indsigt fra årevis af hverdagserfaringer og indvikling i afhængighedsrelationer i danske skoler at betyde, at de hurtigt tapper ind i de nutidige idealer. De bliver bevidste om, hvad der forventes af dem, hvis de skal støtte deres børn og samtidig betragtes som 'gode forældre' og undgå stigmaet som 'fraværende indvandrerforældre' (Handulle & Vassenden, 2021; Larsen, 2022). Som Hina beskriver, har de et stærkt ønske om at "gøre alt det bedre", og et aspekt af dette er en bestemt "viden". Fra tætte observationer under deres egen skolegang kender andengenerationsforældrene skolen og "systemet" og dets ideal om engageret forældreskab på en dyb, kropsliggjort og intim måde – et kendskab, som deres forældre ikke havde på samme måde. Som det gælder for andre forældre, har deres forældreskabspraksis derfor en vis performativ karakter, men det betyder ikke, at den blot er strategisk selvpræsentation. Som Faiza viser, er det intense forældreskab habitueret, internaliseret og opfattet som nødvendigt og meningsfuldt.

Et intensivt minoritetsforældreskab

Som det ses ovenfor, spiller andengenerationsforældrenes erfaringer som minoritetsbørn i stat-skolefigurationen en central rolle for deres forældrepraksis. Selvom de fleste har gode minder fra deres skoletid, taler mange om, at de stod udenfor det, de oplevede som skolens danske og kristne fællesskab, og at de blev forskelsbehandlet af lærere og elever på grund af racialisering, deres kulturelle anderledeshed og, for de flestes vedkommende, deres muslimske religion (se også Gilliam, 2022a, 2023). Denne position som 'indre outsiders' i den danske stat-skolefiguration synes at give deres intensive forældreskab en anden karakter end den, der ses blandt majoritetsdanske forældre. Et centralt aspekt af deres forældreskab er, at de er bevidste om det netværk af afhængigheder, deres eget barn er placeret i, og derfor er særligt på vagt over for de udfordringer og barrierer, deres børn kan møde som minoritetsbørn i stat-skolefigurationen. Af denne grund kan det også bedst karakteriseres som et 'intensivt minoritetsforældreskab', dvs. formet af erfaringer fra deres egen minoritetsposition,

et habitueret kendskab til udfordringer og risici for børn i denne position og rettet mod at afværge disse farer og beskytte deres børn (se også Gilliam, 2023).

Andengenerationsforældrene er især opmærksomme på, om deres børn bliver diskrimineret eller behandlet som udelukket fra det danske fællesskab på grund af deres hudfarve eller muslimske tro, og beskriver, hvordan de tager affære eller forsøger at guide deres børn til at håndtere sådanne oplevelser. Jamila (somalisk baggrund) fortæller således, at hun er gået til sin 9-årige søns klasselærer og irettesat hende, da hun oplevede, at denne lærer diskriminerede hendes søn. Nuur (somalisk baggrund) beskriver, hvordan hun rådgav sin 8-årige datter, da hun fortalte, at en majoritetsdansk pige i klassen havde sagt, at hun ikke var dansker, når hun var fra Somalia:

”Du er lige så meget dansker som Emilie (...). Du blev født her, opvokset, gået i vuggestue, børnehave, det hele. Du er en dansker. (...) Det eneste, der er forskel, som de måske mener, at du ikke er dansker, er hudfarven. Vi er selvfølgelig mørkere, og selvfølgelig har vi noget andet kultur, og så har vi en religion. Det er det, der skiller jer ad, men ellers er der ikke noget.”

Amira peger på den samme opmærksomhed:

”Det fylder meget at tale med børnene om, hvordan de passer ind i den her sammenhæng her i Danmark som minoritetsbørn, fordi det er de jo trods alt, selvom det er tredje generation. Så de har anderledes navne, de har en anden tro end majoriteten. (...) Men det, vi deler med majoriteten, er jo meget større. Majoriteten er jo heller ikke en homogen gruppe. Der er jo også vidt forskellige måder at være dansk på blandt majoriteten.”

Andengenerationsforældrenes intense engagement er også rettet mod at beskytte, afværge og skærme deres børn fra de farer og fælder, de fra egen erfaring ved eksisterer for minoritetsbørn, og som har betydning for, hvordan de kan klare sig (Gilliam, 2023). Forældrene fra de to almene boligområder fortæller således, at de nøjsomt vælger folkeskoler ”uden for meget ballade”. Andre vælger friskoler, for at deres børn kan undgå den diskrimination over for muslimer, som de selv har oplevet på folkeskoler, og dermed få en tryk barndom, hvor de undgår at ’få paraderne op for tidligt’. Især forældrene der har sønner er meget årvågne i forhold til negativ påvirkning og overvåger deres drenges færden og relationer. Faiza fortæller f.eks., at hun ringer til sin 12-årige søn flere gange på hans vej hjem fra skole for at sikre sig, at han ikke er blevet lokket ind af banderne, som hun ved forsøger at rekruttere drenge. Nuur og

Naima (pakistansk baggrund) lader kun deres drenge lege med drenge med "danske" navne, lader dem ikke lege i gården uden at de er med, og fylder deres tid med fritidsaktiviteter, så de ikke har tid til at komme i problemer. Dette understreger, at deres intense forældreskab ikke blot er kulturel tilpasning, strategisk performance eller formet af diskurser om det gode forældreskab. Det er også en indsats nødvendiggjort af forældrenes forståelse af de relationer, deres børns trivsel og muligheder er afhængige af, som de ikke kun har fra medierne, men også fra deres egne erfaringer i stats-skolefigurationen og de sociale figurationer i lokalområdet.

Andengeneration som 'de etablerede'

Et blik på indbyrdes afhængigheder og magtbalancer kan også belyse andengenerationsforældrenes ambivalente relation til de førstegenerationsforældre, som de omgås i deres lokalområde og i deres børns skoler. De udtrykker, at de på den ene side føler sig forbundne til disse forældre qua ligheder i deres kulturelle baggrund og fælles oplevelser af at blive diskrimineret. Men de udtrykker også ofte en vis overlegenhed i forhold til dem, distancerer sig fra dem eller positionerer sig som det, Elias kalder 'de etablerede' overfor 'outsiderne' (Elias & Scotson, 1994). Dette ses især, når de bliver sat i kategori med førstegenerationsforældrene. Ved de oplæg om børn, som forældrene blev inviteret til i boligområderne, var det ofte tilfældet, at andengenerationsforældrene enten ikke deltog eller oplevede, at de blev talt ned til af oplægsholderne. På samme vis generede det dem voldsomt at blive forvekslet med de nyankomne, få forklaret det danske system og gode forældrepraksisser, eller at folk forventede, at de ikke talte dansk. F.eks. fortæller Amira med frustration, at der var inviteret en tolk med, da hendes datter skulle sprogscreenses, før hun skulle starte i børnehaven. Som Saida viser her, får lignende oplevelser hende til at føle sig udelukket fra det danske fællesskab:

"Jeg føler mig vitterligt dansk! Men så kommer disse elementer ind og forstyrrer tingene, og så bliver man i tvivl. Så det er lidt: 'Okay, men så ser I mig egentlig ikke som en af jer alligevel?' Så ja, jeg synes, at den mur (mellem hende og 'danskerne'), den bliver faktisk ... den bliver stor."

Saidas oplevelse kan beskrives med Ghassan Hages term 'mis-interpellation', som betegner det at blive afvist fra en kategori og et fællesskab, som man føler, man hører til i. Hage finder dette særligt karakteristisk for andengenerationsminoriteter (Hage, 2010; se også Aarset, 2018). Til de omtalte oplæg og mødregrupper i boligområder, så jeg ofte de tilstedeværende andengenerationsforældre (oftest mødre) påtage sig

positionen som de etablerede og forklare det, oplægsholderne talte om, for første generationsforældrene. Ved således at udtrykke deres fortrolighed med de praksisser, der præsenteres som fornuftige og ideelle, kunne andengenerationsmødrene udfordre også mis-interpellationen. Men de var tydeligvis også optagede af at fortælle de mindre erfarne mødre, hvorfor disse praksisser gav mening. I mødregrupperne forklarede Faiza og Nuur f.eks. de tilstedeværende førstegenerationsmødre, at de ikke skulle være nervøse for at lade deres døtre tage med på lejrskole eller gå med stramme jeans (i kombination med hijab) og fortalte, med reference til deres egne erfaringer som børn i skolen, at deres forbud til gengæld ville skabe sociale problemer for pigerne.

På denne måde agerer andengenerationsforældrene ofte kulturelle formidlere over for førstegenerationsforældre, hvor de understreger, at de forældreskabspraksisser, som de forstår som 'danske', enten stemmer overens med deres egne værdier eller er gode for deres børn. Det betyder ikke, at de er enige i alt, hvad der sker i danske børneinstitutioner og skoler, men det demonstrerer, at de tager en position som 'de etablerede', der forsøger at integrere 'outsiderne'. Magtbalancen tipper i deres retning, da de har en viden, som førstegenerationsforældrene har brug for. Men omvendt er andengenerationsforældrene også afhængige af disse forældre. Da jeg taler med Faiza om hendes forhold til førstegenerationsforældrene i sine børns klasser, viser hun at hendes engagement i deres måde at agere forældre på, også er en del af hendes intensive minoritetsforældreskab:

Faiza: Altså, jeg er andengeneration. Jeg går meget, meget op i, hvad der foregår på mine børns skole. Om der er et forældremøde. Om vi skal invitere en 'legegruppe' hjem – du ved, hvor fem børn inviteres hjem til at lave mad eller noget. Så noget går jeg op i. Hvor førstegenerationsforælderen, hun er ligeglad og møder ikke op til forældremøder og arrangementer. Hun lukker ørerne. Vi er to forskellige mennesker, kan man sige. Fordi jeg kender mange forældre på vores skole, som (er somaliske) og ikke kan så meget dansk. (...). Hvor jeg fortæller: "Det er godt, hvis du kommer til forældremødet. Og det er godt, hvis du deltager i dine børns aktiviteter." Når der er noget (møder eller aktiviteter), ringer jeg til dem. (...)

Laura: Føler du dig ansvarlig for det?

Faiza: Det tror jeg. I stedet for at man bagtaler dem. For du ved godt, at når du er forælder, og du ikke møder op i skolen, og når kontaktførældrene mødes, så bagtaler de. De bagtaler hende, hvis hun ikke møder op: "Hun ved ikke, hvad hendes barn laver." Jeg har oplevet det. Ikke kun med

somalierne, men med udlændinge generelt. Man bliver bagtalt: "Hende der kommer ikke til arrangementerne." Det brænder mig, kender du det? Og jeg siger: Hvad rager det dem? Det kan være, at hun ikke har mulighed for at komme. Det kan være, at hun har en dårlig mand. Man kan ikke dømme folk, hvorfor de ikke møder op. (...)

Faiza understreger, at hun vil undgå selv at blive bagtalt, men også har det dårligt og "føler en slags ansvar", hvis de andre – somaliske eller arabiske – mødre bagtales. Så ringer hun til dem:

Faiza: Jeg siger: "Søster, kommer du ikke?" (vi griner). Måske har nogle glemte det. Nogle kan ikke tale dansk og har måske ikke åbnet Aula. Og måske er det godt, at jeg siger: "Ved du, hvad der sker i dag? Der er et arrangement. Kommer du i dag?" Så vågner hun måske op: "Det vil jeg rigtig gerne. Jeg vidste det ikke." Så siger de: "Ej tak, jeg vidste det ikke. Jeg har ikke læst det. Min mand har ikke fortalt mig det." Det kan være, at det er manden, der har Aula, som kan læse dansk, og ikke fortæller konen, hvad der foregår i dag. (...)

Laura: Forklarer du også andre ting for dem?

Faiza: Ja, ja. F.eks. forklarer jeg, hvad der foregår, når vi har fællesspisning. De skal ikke tænke: Argh, man spiser bare maden sammen og så bare farvel. Jeg forklarer, at klassekammeraterne leger, og deres søskende leger sammen. Og forældrene snakker sammen og drikker hyggelig kaffe. Og snakker om, hvordan det går i klassen og om trivslen i klassen. Har børnene det godt? Sådanne ting. Måske tænker moren: "Ej, er det en god idé, at man bare sidder der og glør på hinanden?" Jeg siger: "Nej, det er ikke det. Man spiser sammen og snakker sammen. Og hvis du ikke kan tale dansk, så er jeg der."

Laura: Så du kan hjælpe med at oversætte?

Faiza: Ja, oversætte. Nogle gange. Jeg kan lidt arabisk, men ikke så meget. Og til somalierne siger jeg: "Jeg er her altid. I er altid velkomne."

Jeg har inkluderet et langt uddrag af dette interview, da det både viser Faizas internaliserede sans og forståelse for skolens krav og hvordan hun, på grund af sin indspundethed i stat-skolefigurationen, er mere afhængig end førstegenerationsforældrene af,

hvordan de andre forældre vurderer hende. Men det viser også den stigmatisering, der lurer for minoritetsdanske forældre i danske skoler, og hvordan hun på én og samme gang distancerer sig fra førstegenerationsforældrene qua sin position som andengeneration og påtager sig at informere disse forældre om legitimiteten og vigtigheden af praksisser, som de betragter som mærkelige eller ligegyldige. Faiza ønsker tilsyneladende både at 'integrere' 'outsiderne' og at dele sin viden om normer og det, hun anser for uretfærdige fælder, med andre mødre, som hun sympatiserer med og delvist identificerer sig med. Dette peger på, at hendes intensive minoritetsforældreskab også omfatter forsøg på at forbedre det kollektive image af 'indvandremødre', for deres, men også for hendes egen skyld, fordi hun ved, at andre forældre og lærere identificerer hende med disse mødre og ikke har blik for den generationsforskel, som hun anser for så central. Faiza og de andre andengenerationsforældre er således akut bevidste om, at majoriteten kan se bort fra deres tilknytning til Danmark og kategorisere dem sammen med mere nyankomne og dermed som en af 'outsiderne'. Ligesom Saida demonstrerer ovenfor, ved de således, at de og deres børns tilhørsforhold til majoritetssamfundet er skrøbeligt, deres inklusion betinget, og at de altid kan blive ekskluderet i næste øjeblik.

Konklusion

I denne artikel har jeg set nærmere på ændringer i forældreskabspraksisser fra førstegenerations- til andengenerations-minoritetsdanske forældre, som andengenerationsforældrene selv forklarer med, at de er intimt og substantielt formet af det danske samfund. Disse generationsforskelle kan ses som et eksempel på kulturel integration eller som udtryk for, at andengenerationsforældrene på strategisk vis performer det forældreskab, som beskrives i dominante diskurser. Eller det kan forklares med, at de gennem diskursiv subjektivering har internaliseret statens normer, kommunikeret i disse diskurser om det gode forældreskab. Jeg har her i stedet argumenteret for et figurationsperspektiv, der understreger, hvordan normer og praksisser formes af vores indspundethed i afhængighedsforhold i sociale figurationer.

Både førstegenerations- og andengenerationsforældrene er placeret i en dansk stat-skolefiguration, hvor stat, skole, børn og forældre igennem en lang historisk proces er blevet stadig mere afhængige af hinanden, og hvor forholdet mellem børn og forældre er blevet demokratiseret og emotionaliseret. Det betyder, at begge forældregenerationer er udsat for sociale krav, normer og policies rettet mod deres integration, herunder normer omkring et engageret, intenst forældreskab. Førstegenerationsforældrene, der møder danske skoler som voksne, er samtidig spundet ind i net af afhængigheds-

relationer til deres transnationale slægt og ofte også til et lokalt minoritetsmiljø. De vil derfor oftere opleve majoritetssamfundets krav og normer som sociale begrænsninger, som de skal tilpasse sig for at undgå stigmatisering og sociale sanktioner og for at sikre, at deres børn kan klare sig og trives.

Andengenerationsforældrene er derimod i højere grad formet af og viklet ind i den danske stat-skolefigurations net af afhængighedsrelationer gennem deres årelange erfaringer som børn i den danske skole. Her har de dagligt observeret og oplevet både dens etablerede omgangsformer og normer omkring det engagerede forældreskab og egalitære børn-forældre-relationer, samt de muligheder, de skaber for børn, og de sociale konsekvenser, når de overtrædes. Over tid synes de at have internaliseret de sociale begrænsninger, som afhængighedsrelationerne skaber, som selvbegrænsninger. Internaliseringen betyder, at den intensive form for forældreskab er blevet et meningsfuldt sæt af værdier og praksisser, som de anvender til at hjælpe deres børn til at trives i skolen, undgå fælder og udfordre diskrimination og eksklusion på en måde, deres egne forældre ikke kunne. Når de genindtræder i stat-skolefigurationen som forældre, og engagerer sig i deres børns skole og trivsel og overvåger deres relationer, tilpasser de sig således ikke kun normen om intensivt forældreskab og samfundets krav. De bruger deres erfaringer som minoritetsbørn til at udfordre disse krav og den diskrimination, de ved, at deres børn møder, og udøver dermed et 'intensivt minoritetsforældreskab', som er orienteret mod at støtte og skærme deres børn.

Vi kan kalde dette kulturel integration, hvis vi bruger begrebet til at beskrive, hvordan minoriteter over tid integreres i majoritetssamfundets net af afhængigheder. Men integrationsbegrebet antyder oftest en harmonisk kulturel tilpasning og fanger ikke den magt, modstand, ambivalens og de skrøbelige positioner, der er i spil, eller den særlige karakter, det intensive forældreskab har, når det udføres fra en position som minoritetsforælder. Som vi har set, er der klare performative elementer i forældrenes udøvelse af den engagerede skoleforælder, men det er også et engagement, der giver mening for dem for børnenes skyld, på grund af deres egne oplevelser som børn i skolen. At beskrive det som statens magtfulde subjektivering giver til gengæld staten en alt for almægtig rolle. Alle borgere er forbundet til staten gennem afhængighedskæder og derfor uundgåeligt påvirket af dens krav og normer. Men sociale afhængighedsrelationer til andre aktører – deres børn, familie, andre forældre, lærere samt til aktører i andre sociale figurationer – spiller ind og gør forældrenes handlingsmønstre og normer mere sammensatte. Samtidig bliver andengenerationsforældrene ikke blot selvstyrende borgere og de rette 'gode forældre' gennem deres skolegang. De bruger også deres førstehåndserfaringer fra deres position som minoritetsbørn i stat-

skolefigurationen til at beskytte deres børn mod den stigmatisering, diskrimination og eksklusion, de møder, og insisterer på deres intime, om end skrøbelige, tilhørsforhold til det danske samfund.

Referencer

- Akselvoll, M. Ø. (2016). *Folkeskole, forældre, forskelle: Skole-hjem-samarbejde og forældreinvolvering i et forældreperspektiv*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet,
- Basch, L. G., Schiller, N. G., & Szanton Blanc, C. (1994). *Nations unbound: transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states*. Langhorne, Pennsylvania: Gordon and Breach.
- Bendixsen, S., & Danielsen, H. (2020). Great expectations: migrant parents and parent-school cooperation in Norway. *Comparative Education*, 56(3), 349-364. <https://doi.org/10.1080/03050068.2020.1724486>
- Bloch, M. N., Holmlund, K., Moqvist, I., & Popkewitz, T. (Eds.). (2003). *Governing children, families and education: Restructuring the welfare state*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bregnbæk, S., Arent, A., Martiny-Bruun, A., & Jørgensen, N. J. (2017). Statens eller familiens børn? Tvang og omsorg i mødet mellem nytilkomne familier og danske daginstitutioner. *Forskning i pædagogers profession og uddannelse*, 1(2), 14. <https://doi.org/10.7146/fppu.v1i2.97715>
- Brocket, T. (2020). From “in-betweenness” to “positioned belongings”: Second-generation Palestinian-Americans negotiate the tensions of assimilation and transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 43(16), 135-154. <https://doi.org/10.1080/01419870.2018.1544651>
- Dannesboe, K. I., Bach, D., Kjær, B., & Palludan, C. (2018). Parents of the welfare state: Pedagogues as parenting guides. *Social Policy and Society*, 17(3), 467-480. <https://doi.org/10.1017/S1474746417000562>
- Dannesboe, K. I., Kryger, N., Palludan, C., & Ravn, B. (2012). *Hvem sagde samarbejde? Et hverdagsstudie af skole-hjem-relationer*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Elias, N. (1994). *The civilizing process*. Oxford: Blackwell.
- Elias, N. (1998a). The civilizing of parents. In J. Goudsblom & S. Mennell (Ed.), *The Norbert Elias reader* (pp. 189-211). Oxford: Blackwell.
- Elias, N. (1998b). The concept of figurations. In J. Goudsblom & S. Mennell (Eds.), *The Norbert Elias reader* (pp. 130-131). Oxford: Blackwell.
- Elias, N. (2008). Power and civilisation. *Journal of Power*, 1(2), 135-142.
- Elias, N., & Scotson, J. L. (1994). *The established and the outsiders*. London: Sage Publications, Inc.
- Gilliam, L. (2009). *De umulige børn og det ordentlige menneske: Identitet, ballade og muslimske fællesskaber blandt etniske minoritetsbørn*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Gilliam, L. (2012). Sociale børn og gode klasser. Konstruktionen af civiliserede fællesskaber i skolen. I L. Gilliam & E. Gulløv (Eds.), *Civiliserende*

- institutioner. Om idealer og distinktioner i opdragelse (pp. 159-183). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Gilliam, L. (2022a). Being Muslim “without a fuss”: relaxed religiosity and conditional inclusion in Danish schools and society. *Ethnic and Racial Studies*, 45(6), 1096-1114. <https://doi.org/10.1080/01419870.2021.1971733>
- Gilliam, L. (2022b). This society has taken me. Intensive parenting and fragile belonging among second-generation minority Danish parents. *Genealogy*, 6(3), 63. <https://doi.org/10.3390/genealogy6030063>
- Gilliam, L. (2023). Averting, stepping-up or shielding: school strategies and intensive minority parenting among second-generation minority Danish parents. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(4), 792–810. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2023.2199945>
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2012). *Civiliserende institutioner: om idealer og distinktioner i opdragelse*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2022). Children as potential – a window to cultural ideals, anxieties and conflicts. *Children's Geographies*, 20(3), 311-323. <https://doi.org/10.1080/14733285.2019.1648760>
- Gilliam, L., & Gulløv, E. (2024). Bringing Norbert Elias to school: Education and the civilising process. In N. Gabriel (Ed.), *International comparisons in learning and education: Eliasian perspectives* (pp. 53-80). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-60958-9_4
- Haga, R. (2014). “Freedom has destroyed the Somali family:” Somali parents’ experiences of epistemic injustice and its influence on their raising of Swedish Muslims. In M. Sedgwick (Ed.), *Making European Muslims* (pp. 51-67). London/New York: Routledge.
- Hage, G. (2010). Intercultural relations at the limits of multicultural governmentality. In D. Ivison (Ed.), *The Ashgate research companion to multiculturalism* (pp. 235--254). London: Ashgate.
- Handulle, A., & Vassenden, A. (2021). ‘The art of kindergarten drop off’: how young Norwegian-Somali parents perform ethnicity to avoid reports to child welfare services. *European Journal of Social Work*, 24(3), 469-480. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1713053>
- Johansen, M.-L. (2019). Fraught parenting: Immigrant parents’ chronic double-bind in Denmark. *Ethnography*, 23(3), 404-423. <https://doi.org/10.1177/1466138119892018>
- Jørgensen, A. H. (2019). *Becomings of fathers. An ethnographic exploration of fathers with migrant background and the intensified school-home cooperation in contemporary Denmark*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet.
- Karam, R. A. (2020). Becoming American by becoming Muslim: strategic assimilation among second-generation Muslim American parents. *Ethnic and Racial Studies*, 43(2), 390-409.

- Khawaja, I. (2010). *To belong everywhere and nowhere: Fortællinger om muslimskhed, fællesgørelse og belonging*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.
- Knudsen, H. (2010). *Har vi en aftale?* Roskilde: Samfundslitteratur.
- Kristensen, S. B. (2023). *Den nye generation og "den der indvandrer": et antropologisk, generationelt perspektiv på tredjegerationsminoritetsracialiserede unges tilblivelser i udkolingen*. Ph.d.-afhandling. Aarhus Universitet.
- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods: class, race, and family life*. Berkeley: University of California Press.
- Larsen, B. R. (2018). Parents in the migratory space between past, present and future. *Nordic Journal of Migration Research*, 8(2), 116.
<https://doi.org/10.1515/njmr-2018-0014>
- Larsen, B. R. (2022). When welfare state "integration" becomes an intimate family affair: ethnic minority parents' everyday orchestration of their children's future belonging in Denmark. *Genealogy*, 6(2), 42.
<https://doi.org/10.3390/genealogy6020042>
- Lee, E., Bristow, J., Faircloth, C., & Macvarish, J. (2014). *Parenting culture studies*. New York: Springer.
- Levitt, P., & Waters, M. C. (2002). *The changing face of home: The transnational lives of the second generation*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lewis, G. (2005). Welcome to the margins: Diversity, tolerance, and policies of exclusion. *Ethnic and Racial Studies*, 28(3), 536-558.
<https://doi.org/10.1080/0141987042000337876>
- Lim, H. (2011). The life history interview: researching the dynamic identities of ethnic minority women in Britain. *Enquire*, 4, 1-21.
- Mannheim, K. (1952). The sociological problem of generation. In P. Kecskemeti (Ed.), *Essays on the Sociology of Knowledge* (pp. 276-322). New York: Routledge.
- Nordberg, C. (2020). Newcomer mothering, techniques of citizenship, and ambiguous incorporation regimes. In J. Hiitola, K. Turtiainen, S. Gruber & M. Tiilikainen (Eds.), *Family life in transition: Borders, transnational mobility, and welfare society in Nordic countries*. New York: Routledge.
- Pedersen, M. H., & Rytter, M. (2006). *Den stille integration: Nye fortællinger om at høre til i Danmark*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Rose, N. (1990). *Governing the soul: The shaping of the private self*. London: Routledge.
- Rosenthal, G. (1993). Reconstruction of life stories: Principles of selection in generating stories for narrative biographical interviews. In R. Josselson & A. Lieblich (Eds.), *The narrative study of lives*, Vol. 1 (pp. 59-91). New York: Sage Publications, Inc.

- Rumbaut, R. G. (2004). Ages, life stages, and generational cohorts: decomposing the immigrant first and second generations in the United States. *International migration review*, 38(3), 1160-1205. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00232.x>
- Rumbaut, R. G., & Portes, A. (2001). *Ethnicities: Children of immigrants in America*. Berkeley: University of California Press.
- Rytter, M. (2019). Writing against integration: Danish imaginaries of culture, race and belonging. *Ethnos*, 84(4), 678-697. <https://doi.org/10.1080/00141844.2018.1458745>
- Aarset, M. (2018). Conditional belonging: Middle-class ethnic minorities in Norway. In S. Bendixsen, M. B. Bringsild, & H. Vike (Eds.), *Egalitarianism in Scandinavia* (pp. 291-311). New York: Springer.
- Aarset, M., Smette, I., & Rosten, M. (2021). Thinking through generation: On parenting and belonging among adult children of immigrants in Norway. In A. Falch-Eriksen, M. Takle, & B. Slagsvold (Eds.), *Generational tensions and solidarity within advanced welfare states*. New York: Routledge.